

Idiomatiska uttryck i läroböckerna *Inne 3* och *Inne 8*

Tarita Tammi
Biämnesavhandling pro gradu
Nordiska språk, linjen för språkinlärning och språkundervisning
Institutionen för språk- och översättningsvetenskap
Humanistiska fakulteten
Åbo universitet
Juli 2019

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

ÅBO UNIVERSITET

Institutionen för språk- och översättningsvetenskap /Humanistiska fakulteten

TAMMI TARITA: Idiomatiska uttryck i läroböckerna *Inne 3* och *Inne 8*

Biämneshandling, 34 s., bilagor 4 s.

Nordiska språk, linjen för språkinläring och språkundervisning

Juni 2019

Denna undersökning handlar om idiomatiska uttryck i lärobokserien *Inne*. *Inne* är en lärobokserie för A-svenska på gymnasiet av förlaget *Finn Lectura*. Den följer grunderna för läroplanen från år 2016. Idiom och idiomatiska uttryck kan klassificeras tillhörande i så kallade *fraseologismerna*: de är fasta ordsammansättningar bestående av minst två ord och innehåller ofta en metaforisk betydelse eller de kan tolkas på två olika sätt. Ett exempel på ett idiomatiskt uttryck är *dra sitt strå till stacken*, på finska 'kantaa kortensa kekoon', vilket betyder att alla måste göra sin del av något arbete eller något annat.

I denna studie utreder jag hur många idiomatiska uttryck det förekommer i läroböckerna *Inne 3* och *Inne 8*. Min hypotes är att ju längre studierna i svenska fortskrider, desto mer komplicerad och mångsidigare språket blir i läroböckerna, det vill säga att *Inne 8* innehåller fler idiomatiska uttryck än *Inne 3*. Jag studerar uttrycken i såväl textavsnitten som läs-, hörförståelse, ordförråd- och grammatikövningarna. Skillnaden mellan olika övningstyper är att elever speciellt i ordförråd- och grammatikuppgifterna måste kunna aktivt använda idiomatiska uttryck. I texterna räcker vanligtvis att elever passivt förstår de idiomatiska uttrycken.

Resultaten visar att min hypotes av att *Inne 8* innehåller flera idiom än *Inne 3* bekräftas. Sammanlagt återfanns 75 idiomatiska uttryck varav 24 (32 %) återfanns i *Inne 3* och 51 (68 %) i *Inne 8*. I *Inne 3* påträffas de flesta idiomatiska uttrycken i textavsnitt (7 st.) och i ordförrådsuppgifter och i *Inne 8* i ordförrådsuppgifter (23 st.). Av det totala antalet idiomatiska uttryck i materialet återfanns 39 stycken, det vill säga något mer än hälften, i övningar, där aktiv användning av idiom behövs.

Nyckelord: idiomatiska uttryck, fasta fraser, läroböcker, svenska, idiom

Innehåll

1.	Inledning	5
1.1	Syfte.....	5
1.2	Material och metod.....	6
1.3	Disposition.....	6
2.	Teoretisk bakgrund	7
2.1	Fraseologi	7
2.2	Fraseologiska enheter: kriterier, klassifikation, funktion	8
2.2.1	Kriterier för fraseologiska enheter	8
2.2.2	Olika typer av fraseologiska enheter.....	9
2.2.2.1	Burgers (2007) klassifikation	9
2.2.2.2	Exempel på olika typer av fraseologiska enheter	11
2.2.2.3	Idiom.....	12
2.2.3	Vilken funktion fraseologiska enheter har i texter?	13
2.4	Tidigare forskning	14
2.5	Idiom på olika färdighetsnivåer i läroplansgrunderna	14
3.	Material och metod	16
4.	Resultat.....	18
4.1	Översikt över idiomatiska uttryck i <i>Inne 3</i> och <i>8</i>	18
4.2	Idiomatiska uttryck i texter i <i>Inne 3</i> och <i>Inne 8</i>	21
4.3	Idiomatiska uttryck i läsförståelseövningar i <i>Inne 3</i> och <i>Inne 8</i>	23
4.4	Idiomatiska uttryck i hörförståelseövningar i <i>Inne 3</i> och <i>Inne 8</i>	25
4.5	Idiomatiska uttryck i ordförrådsövningar i <i>Inne 3</i> och <i>Inne 8</i>	26
4.6	Idiomatiska uttryck i grammatikövningar i <i>Inne 3</i> och <i>Inne 8</i>	30
5.	Sammanfattning och diskussion	32
	Litteratur.....	33

Lyhennelmä

1. Inledning

I denna biämnesavhandling undersöker jag svenska idiomatiska uttryck i läroboksserien *Inne*. Med idiomatiska uttryck avses här fasta ordförbindelser vars betydelse inte motsvaras av betydelsen hos de enskilda konstituenterna i ordförbindelsen (Malmqvist & Skog-Södersved 2007: 321). Läroboksserien *Inne* är avsedd för de finskspråkiga gymnasister som studerar A-svenska, dvs. den långa lärokursen.

Idiomatiska uttryck är en viktig del av språket och därför vore det viktigt att studerande redan i gymnasiet skulle lära sig de mest frekventa idiomatiska uttrycken på svenska. Infödda talare använder fraseologiska enheter såsom idiom, idiomatiska uttryck och andra fasta fraser hela tiden (Remula 2011: 1). Några typiska exempel på svenska idiom är: *dra sitt strå till stacken* 'att bidra/ att göra sin (arbets)insats' eller *bara toppen av ett isberg* 'Man förstår att ett problem är större än det verkar vid en första anblick' (Viljanen & Viljanen: 2008). Enligt Palm (1997: 1) är fraseologiska enheter relativt fasta ordförbindelser med en specifik betydelse och man kan berika språket med dem och idiomatiska uttryck används också för att uttrycka känslor och åsikter. Min undersökning kan bidra till att svensklärarna hyser mer intresse för undervisning av idiomatiska uttryck.

1.1 Syfte

Syftet med föreliggande undersökning är att redogöra för i vilken utsträckning det finns idiomatiska uttryck i de två utvalda delarna i läroboksserien *Inne*, nämligen *Inne 3* och *Inne 8*, och i vilka sammanhang de förekommer. Mina forskningsfrågor är följande:

- 1) Hur många idiomatiska uttryck förekommer det i de två läroböckerna? Finns det flera idiomatiska uttryck i *Inne 8* än i *Inne 3*? Blir antalet idiomatiska uttryck större när språket blir mer avancerat?
- 2) Ska elever lära sig idiomatiska uttryck bara passivt, alltså receptivt i texter, eller måste de använda idiomatiska uttryck aktivt, d.v.s. produktivt i övningar?
- 3) Hur fördelar sig idiomatiska uttryck mellan de olika områdena (texter och olika typer av övningar)? I vilka typer av övningar förekommer idiomatiska uttrycken? Finns det skillnader mellan kurserna 3 och 8?

1.2 Material och metod

Materialet för denna studie utgörs av två läroböcker, *Inne kurs 3* och *Inne kurs 8* som ingår i serien *Inne* avsedd för den långa lärokursen (A-svenska) i gymnasiet och utgivits av förlaget FinnLectura.

Metoden i avhandlingen är kvalitativ med kvantitativa inslag. Jag exciperar alla idiomatiska uttryck i läroböckerna och tar reda på, i vilka slags övningar förekommer idiomatiska uttrycken. Oliktartade övningar kräver antingen passiv eller aktiv förståelse av idiomatiska uttrycken. I kapitel 3 berättar jag mer om mina material och metod.

1.3 Disposition

I det andra kapitlet presenteras fraseologi inom språkvetenskap. Först definierar jag de viktigaste begreppen i min undersökning. Jag redogör också för vilka egenskaper en fraseologisk enhet ska ha för att den kan räknas som en fraseologisk enhet. Även andra fasta fraser presenteras här. Därtill ger jag en kort överblick över tidigare forskning.

I kapitel 3 presenteras materialet och metoden i denna avhandling. Jag ser närmare på vad det nämns om behärskning av idiomatiska uttryck i grunderna för gymnasiets läroplan 2015. I det fjärde kapitlet presenterar jag min analys av idiomatiska uttrycken i de två utvalda läroböckerna. I analysdelen använder jag idiomordböcker, för att kort sammanfatta betydelsen av idiomatiska uttryck om det är möjligt. Den empiriska läroboksanalysen presenteras också där: jag räknar hur många idiom det finns i böckerna och i vilket sammanhang. I kapitel 5 presenterar jag sammanfattande diskussion.

2. Teoretisk bakgrund

I detta kapitel tar jag upp teori om fraseologi. Inledningsvis presenterar jag den lingvistiska vetenskapsgrenen fraseologi och redogör för hur idiom och andra fasta fraser skiljer sig. Därefter redogör jag för kriterier för och egenskaper av fraseologiska enheter. Vilka egenskaper måste en fraseologisk enhet ha för att den ska räknas som en fraseologisk enhet? Klassificering av fraseologiska enheter enligt Burger (2007) redovisas kort. Eftersom fokus i denna studie ligger på idiom och idiomatiska uttryck, redogör jag mer detaljerat för idiom och vilka drag som är kännetecknande för dem men jag presenterar också andra fasta fraser och i vilka situationer de kan användas. Jag diskuterar också vad fraseologin har för funktion. Till sist presenterar jag tidigare svensk forskning och vad det sägs om idiom och idiomatiska uttryck på olika färdighetsnivåer i läroplansgrunderna eftersom jag undersöker läroböcker för A-svenska.

2.1 Fraseologi

Fraseologi är en relativt ung vetenskapsgren inom lingvistiken. Tidigare klassificerades den till lexikologi eller syntax men under tidens lopp har fraseologin blivit mer självständig och idag anses den vara en egen del av språkvetenskap. Fraseologi undersöker fasta fraser, det vill säga ordförbindelser, vilka kännetecknas av att de har en viss form: de kan inte modifieras utan att de förlorar sin fraseologiska betydelse (Palm 1997: IX). Inom fraseologin talas det om *fraseologiska enheter* eller *fraseologiska/fasta ordförbindelser* (Malmqvist & Skog-Södersved 2007: 318).

Många fraseologiska enheter, som härstammar från grekiska eller romerska, förekommer redan i Bibeln. Ordet *fras* härstammar från det grekisk-latinska ordet *phrasis* medan *idioma* däremot är ett grekiskt ord. En fraseologisk enhet är vanligtvis en flerordskonstruktion, en del av en sats med en relativt fixerad form. Idiom eller idiomatiska uttryck har i sin tur en specifik betydelse och utgör en fast ordförbindelse som uppvisar semantisk-syntaktisk stabilitet. Typiskt för idiom är att man inte kan härleda ett idioms betydelse direkt ur komponenterna utan de har två olika betydelser

(Palm 1995: 104). Det finns inte någon enighet om terminologi och t.ex. kan begreppet idiom definieras på olika sätt beroende på forskaren (Palm 1995: 104).

2.2 Fraseologiska enheter: kriterier, klassifikation, funktion

I detta avsnitt presenterar jag först kriterier för fraseologiska enheter och därefter en kategorisering enligt Burger (2007). Jag nämner kort olika typer av fraseologiska enheter och slutligen redogör jag för deras funktion i texter.

2.2.1 Kriterier för fraseologiska enheter

Fraseologiska enheter har några gemensamma kriterier såsom *polylexikalitet*, relativt fixerad form och *idiomaticitet*. Kavalcová (2002: 25) betonar att en fraseologisk enhet inte nödvändigtvis behöver uppfylla varje kriterium. I den empiriska delen undersöker jag endast idiomatiska uttryck som uppvisar alla dessa tre kriterier.

Polylexikalitet betyder att en fraseologisk enhet består åtminstone av två självständiga ord. Detta är det enklaste kriteriet. Vanligtvis är en fraseologisk enhet inte längre än en mening (Burger 2007: 15), t.ex.: *Bygga broar* – 'Försöka skapa något som förenar' och *En fågel har viskat/kvittrat i mitt öra* – 'Ha hört ett rykte, någon har sagt något' (Viljanen & Viljanen 2008: 12).

Fraseologiska enheter har också en relativt fixerad form. Denna egenskap är mer komplex än polylexikalitet. Enligt Burger (2007: 16) är fraseologiska enheter fasta och de som har språket i fråga som modersmål kan använda fraseologiska enheter spontant och automatiskt. Burger (2007: 16) presenterar tre dimensioner för stabilitet, nämligen den psykolingvistiska, den strukturella och den pragmatiska stabiliteten och alla dessa tre aspekter är viktiga egenskaper hos en fraseologisk enhet. De två första egenskaperna är starkt förknippade med varandra. Den psykolingvistiska stabiliteten betyder att barn tillägnar sig fraseologiska enheter på samma sätt som de lär sig ord. De lär sig fasta fraser i de situationer man använder dem (Burger 2007: 17). Med den strukturella stabiliteten avses att fraseologiska enheter måste ha en viss struktur för att de kan räknas till fraseologiska enheter. Man måste skilja sig mellan fria ordkombinationer och fraseologiska enheter (Burger 2007: 22). Till exempel är substantivet *fot* i den fraseologiska enheten *få kalla fötter* – ('Bli rädd, ana oråd') alltid i pluralis. Den strukturella stabiliteten är inget entydigt fenomen. Det kan i viss mån förekomma

variation och modifikation hos fraseologiska enheter (Burger 2007: 25). Verb, adjektiv eller substantiv kan bytas mot andra som t.ex. i idiomet *Elefant i en porslinsaffär/porslinsbutik* ('En person som verbalt eller fysiskt uppför sig mycket klumpigt, och ställer till stora problem genom att inte tänka sig för konsekvenser') (Palm 1997: 71). Med den pragmatiska stabiliteten hänvisas till situationer där bara vissa fraseologiska enheter kan användas. Ett exempel på dessa är hälsningsfraserna *god dag, krya på dig, var så god*. Sådana fraseologiska enheter har en viss uppgift i kommunikationen (Burger 2007: 226).

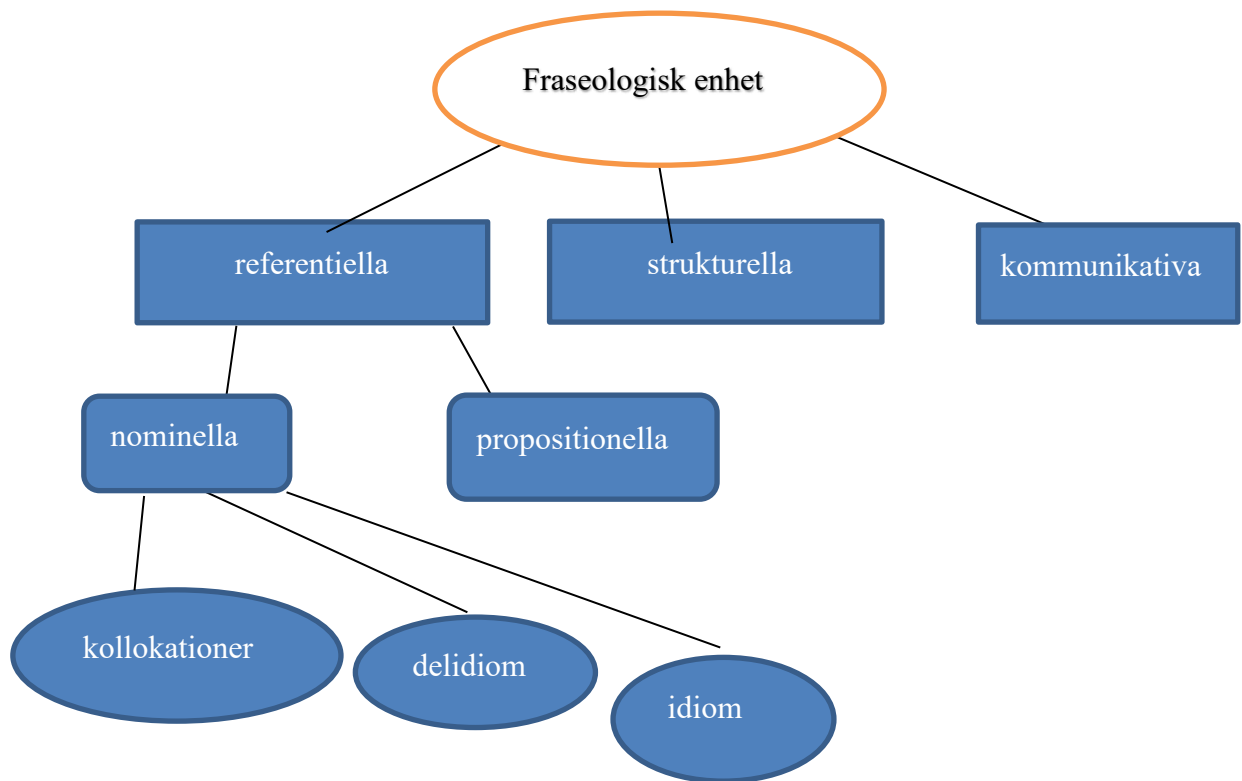
Fraseologiska enheter förvisar *idiomaticitet*, när den idiomatiska betydelsen och den ordagranna betydelsen skiljer sig. Till exempel finns det ingen semantisk relation i idiomerna *gjuta olja på elden* mellan den fria och den fraseologiska betydelsen (Burger 2007: 31).

2.2.2 Olika typer av fraseologiska enheter

I detta avsnitt redogör jag för olika typer av fraseologiska enheter. Fraseologiska enheter kan indelas på olika sätt (se t.ex. Sköldberg 2004) men jag använder Burgers (2007) kategorisering som jag presenterar inledningsvis varefter jag redogör för olika typer av fraseologiska enheter.

2.2.2.1 Burgers (2007) klassifikation

Här presenterar jag Burgers (2007: 36) klassifikation av fraseologiska enheter (ty. Phraseologism). Termen fraseologism är inte något allmänt godtagat begrepp på svenska varför det är bättre att använda något annat begrepp, exempelvis *fraseologisk enhet* eller *fraseologisk/fast ordförbindelse* (Malmqvist & Skog-Södersved 2007: 318).

Bild 1 Kategorisering av fraseologiska enheter enligt Burger (ur Burger 2007: 36).

De *referentiella fraseologiska enheterna* utgör den största gruppen av alla fraseologiska enheter och beskriver för det mesta saker, objekt och känslor (såsom *ordspråk*, till exempel *morgonstund har guld i mund*). Man kan vara kreativ och leka med språket genom dem. De referentiella fraseologiska enheterna indelas i underkategorier som kallas *nominella* och *propositionella fraseologiska enheter*. De *nominella fraseologiska enheterna* kan vidare indelas i *idiom*, *delidiom* och *kollokationer*. *Idiom* hör till *nominella fraseologiska enheter*, då den endast utgör en del av en sats (*idiom* och *delidiom* behandlas mer ingående i 2.2.2.3). *Propositionella fraseologiska enheter* bildar däremot en hel sats, t.ex. *ordspråk* såsom *Där ligger en hund begravnen* 'Något som är misstänkt föreligger' (Burger 2007: 42). De *propositionella fraseologiska enheterna* är kontext- och situationsbundna.

Ett exempel på en *strukturell fraseologisk enhet* är *både – och*. Den föreställer grammatiska strukturer och relationer. De *kommunikativa fraseologiska enheterna* är av typen *god dag* eller *enligt min mening*: de har således en funktion i bestämda kommunikativa situationer (Burger 2007: 36). De strukturella och kommunikativa

fraseologiska enheterna kommer inte redogöras för i mer detalj därför att de inte är relevanta med tanke min studie.

2.2.2.2 Exempel på olika typer av fraseologiska enheter

I detta avsnitt presenterar jag exempel på olika typer av fraseologiska enheter i korthet för att ge en bild av hur många olika slags fraseologiska enheter det överhuvudtaget finns. Exempel 1–6 är ur Sköldberg (2004: 32–34).

1. **Ordstäv** är humoristiska talesätt, till exempel citat:

Liten hämnd är också hämnd, sa bonden och spottade på grannens gris.

2. **Klichéer** är välbekanta uttryck som ofta har en banal eller ironisk ton:

Det är en dag i morgon också.

3. **Bevingade ord** härledas till en viss, välkänd källa. De är för det mesta gamla uttryck eller citat till exempel från någon känd författare: *En för alla och alla för en.*

4. **Ordspråk** är kärnfulla och oftast metaforiska uttryck som innehåller levnadsvisdom: *Först till kvarn får först mala.*

5. **Lexikaliserade fraser** har inte en helt härledbar betydelse. Som exempel nämner Anward & Linell (1976: 83) *bada naken*.

6. **Lexikaliserade liknelser** är sådana fasta fraser, vilka betecknar en ”fysisk gest samtidigt som de har en institutionaliserad betydelse” (Sköldberg 2004: 33). Det är oftast jämförelsebar och innehåller pronomenet *som*: *sur som en citron*

7. **Kinegram** beskriver kommunikativa, icke-verbala handlingar:

sova som en stock, bita sig i läppen, hänga med huvudet.

8. Fraseologiska enheter som bildats efter en **modell** har ett strukturschema X och X: *tur och retur* (Burger 2007: 46).

9. **Ordpar** är sådana konstruktioner som har ett visst mönster och ofta innehåller två ord som tillhör samma ordklass, till exempel två verb, adjektiv eller substantiv bundna med en preposition eller konjunktion (Burger 2007: 46). De är ofta litet poetiska eller innehåller slutrim, t.ex. *kaka på kaka, i sus och dus, huller om buller* (Viljanen & Viljanen: 2008). Anward & Linell (1976: 82) ger några exempel på ordpar (*Kniv och gaffel, Tjock och fett, Klippt och skuren*) som de kallar *lexfras*.

10. **Komparativa fraseologiska enheter** är enligt Palm (1997: 45) fraseologiska jämförelser som förstärker verb eller adjektiv i en fraseologisk enhet. Man kan berätta vitsar eller andra groteska saker med dem. Till exempel:

Klart som korvspad 'något som är mycket tydligt och som alla borde inse',

Pigg som en mört 'vara mycket alert, kvick och vaken',

Säkert som amen i kyrkan 'något, som absolut säkert kommer att inträffa beroende på ett visst handlande' (Viljanen & Viljanen: 2008).

2.2.2.3 Idiom

Eftersom jag i denna undersökning fokuserar på idiomatiska uttryck i läroböcker diskuterar jag idiom i detta avsnitt. Sköldberg (2004: 19) nämner olika termer som kan användas för att beskriva ett idiom: fast fras, idiomatisk fras, lexikaliserad fras, bildligt uttryck och talesätt. I denna undersökning använder jag begreppen *idiom* och *idiomatiska uttryck*.

Det råder ingen enighet om hur ett idiom ska definieras men de har några typiska egenskaper. Idiom består av mer än ett ord och dess betydelse kan inte härledas enbart ur komponenternas betydelser. Idiom är ofta dubbeltydiga: de kan tolkas bokstavligt eller figurativt (där de visar idiomacitet) (Anward & Linell 1976: 86, 109). De har en relativt fixerad form och är institutionaliserade; dvs. många språkbrukare inom en språkgemenskap känner till uttrycket (Palm 1997: 7). Ett exempel på idiomet är *köpa grisen i säcken* 'att ge sig in i något utan att ha alla eventuella konsekvenser klara för sig' (Viljanen & Viljanen: 2008), där komponenterna får andra betydelser och de ska tolkas på olika sätt än de skulle tolkas om de vore fria ordkombinationer.

Enligt Palm (1997: 12) kan man indela de idiomatiska uttrycken i fullt idiomatiska, delvis idiomatiska och svagt idiomatiska uttryck. Bara de fullt idiomatiska (prototypiska) uttrycken ska kallas idiom. Om bara den ena delen har en idiomatisk betydelse och den andra delen behåller sin fria betydelse, är det fråga om *delidiom*. Ett exempel på ett delidiom är *En vit lögn* – 'En lögn för att undvika onödigt krångel men som garanterat inte kan leda till obehagliga konsekvenser för någon' (Viljanen & Viljanen 2008). Ordet "lögn" behåller sin fria betydelse medan "vit" får en idiomatisk betydelse (Palm 1997: 12). Enligt Ekberg (1993: 105) kan många verb exempelvis beskriva någon fysisk aktivitet och därtill ha en abstrakt betydelse. Som exempel nämner hon *Hon höll ett öga*

på barnen: det konkreta verbet *hålla* blir icke-konkret. I detta fall är det således fråga om ett del-idiomatiskt uttryck.

Med andra ord innehåller idiom vanligtvis polysema lexem vilka har betydelsevarianter. Betydelsevarianterna är normalt relaterade till varandra. Ekberg (1993: 106) fokuserar på lexemet/verbet *ta*, vilket kan hittas i många olika idiom: *ta på sig ansvaret* (metaforisk), *ta det förnuftigt*, *ta en kopp kaffe*. *Ta en kopp kaffe* är ett exempel på ett icke-idiomatiskt uttryck, alltså en kollokation. Det finns ingen semantisk betydelsevariant och alla orden behåller sin fria betydelse (Burger 2007: 38). Kollokationerna kan man läsa och förstå bara på ett sätt, med andra ord innehåller de bara ett läsesätt. De två olika läsesätten vid idiom kan inte vanligtvis förekomma i en samma kontext. Därtill poängterar Sköldberg (2004: 3) att idiom används för att sammanfatta tankar och texter.

2.2.3 Vilken funktion fraseologiska enheter har i texter?

Idag är kontrastiva studier, där fraseologiska enheter i två eller flera språk jämförs, vanliga. Vidare undersöker man fraseologiska enheter i olika texttyper. De har mycket att göra med stilen: man kan påverka stilen genom att använda olika typer av fraseologiska enheter, t.ex. ordspråk eller idiom (Palm 1997: 111).

Palm (1997: 111) konstaterar att fraseologiska enheter förekommer i alla skriftliga språk. Det är kännetecknande för fraseologiska enheter att man inte kan översätta dem till andra språk utan att betydelsen förändras (Palm 1997: 107). Palm (1997: 1) påpekar att fraseologiska enheter är fasta ordförbindelser vilka har en specifik betydelse. Idiomet *Fotbollsmatchen var ingen dans på rosor* betyder inte bokstavligt att man dansade på rosor utan att fotbollsmatchen inte var lätt och spelarna fick kämpa rätt hårt (Sköldberg 2004: 4).

När man hör ordet fraseologisk enhet, tänker man kanske först på ordspråk eller ordstäv men det finns ett stort antal av olika fraseologiska enheter. Burger (2007: 12) nämner några vardagliga fraseologiska enheter. Till exempel är *både- och* eller *röda korset* (namnet av den stora hjälporganisationen) båda fasta ordförbindelser och räknas till fraseologiska enheter (Burger 2007: 36).

Koller (1977: 72) påpekar att man kan påverka läsaress attityder genom att använda fraseologiska enheter. Man kan beskriva förhållanden, argumentera, uttrycka känslor, intensifiera kommunikationssituationer, d.v.s. berika texter. Burger (2007: 156)

betonar att man kan karaktärisera personer och situationer med fraseologiska enheter. Fraseologiska enheter är därtill starkt kontextbundna (Burger 2007: 156). Fasta fraser används ofta i rubriker för att de ska fästa läsarens uppmärksamhet (Burger 2007: 67).

Fraseologiska enheter består av flera ord men de borde uppfattas som en enhet. Enligt Kavalcová (2002: 48) lär sig förstaspråkstalare fasta fraser som enheter och lagrar dem i minnet. Enligt Palm (1997: XI) kan fraseologiska enheter vara problematiska för andraspråksinlärare.

2.4 Tidigare forskning

I svenska språket finns det relativt lite forskning om fraseologiska enheter, däremot finns det flera studier på tyska, ryska, engelska och spanska. Sköldberg (2004: 7) nämner några tidigare undersökningar om svenska fraseologiska enheter. Anward & Linell (1976) som studerade olika lexikaliserade fraser och deras prosodi, är en av de första betydande undersökningarna inom svensk fraseologi. Trots att det finns studier om fraseologiska enheter, finns det inga svenskspråkiga teoriböcker (Malmqvist & Skog-Södersved, 2012, 164). Sköldberg nämner Niemis (2004) och Jäborgs (2002) studier. Niemis (2004) undersökning handlade om 228 svenska verbfrasidiom, som excerperades ur idiomordböcker. Hon studerade egenskaper hos verbfrasidiom och klassificerade dem i metaforiska, kulturella och vardagliga idiom (Sköldberg 2014: 8). Jäborg (2002) undersökte semantiska beskrivningar av ett antal svenska idiom.

Lindfors Viklund (1991) studerade svenska idiom ur inlärarperspektiv: hur informanter med svenska som L2 förstod svenska idiom (Sköldberg 2004: 9). Sköldberg (2004: 12) beskrev 36 svenska idiom i svenska tidningstexter och deras uttrycksmässiga variation.

2.5 Idiom på olika färdighetsnivåer i läroplansgrunderna

I nivåskalan för språkkunskap och språkutveckling nämns idiom flera gånger. Först nämns det på färdighetsnivå A2.2, (se kolumn *Förmågan att producera texter*: ”Den studerande kan räkna upp och beskriva (för sin ålder typiska) saker som anknyter till vardagen med hjälp av vanliga ord, några idiomatiska uttryck samt grundläggande och ibland också lite svårare strukturer.” (LOPS 2015: 250). På nivå B1.1 konstateras att

studenterna kan använda sig ”av ett relativt omfattande ordförråd och olika strukturer samt en del allmänna fraser och idiom.” (LOPS 2015: 251). På nivå B1.2 ska studenterna kunna använda sig ”av ett relativt omfattande ordförråd, vanliga idiom, olika strukturer och även komplicerade meningar.” (LOPS 2015: 252). På kunskapsnivå B2.1 krävs att ”Den studerande kan med mångsidiga strukturer och ett relativt omfattande ordförråd, som också inbegriper idiomatiska och abstrakta uttryck, uttala sig relativt klart och exakt om olika saker som hör till det egna erfarenhetsområdet.” (LOPS 2015: 253). På kunskapsnivå B2.2 nämns idiom inte alls men på nivå C1.1 nämns under *förmågan att tolka texter*: ”Den studerande förstår i detalj också längre anföranden om bekanta och allmänna ämnen, även om talet inte skulle vara tydligt strukturerat eller om det skulle innehålla idiomatiska uttryck eller registerbyten.” (LOPS 2015: 255).

Sammanfattningsvis kan man anta att de studerande som läser A-svenska borde kunna förstå och använda vissa idiom i sina texter och olika typer av övningar. Målnivån för A-svenska är uppnå förmågan att producera texter, vidareutveckla individuella lärstrategierna och lära sig att kommunicera i olika situationer. Från kurs 3 fäster man uppmärksamhet vid olika textgenrer och olika språkbruk och där kunde idiomkunskap räknas till (LOPS 2015, 104)

3. Material och metod

I detta kapitel redogör jag materialet och metoden för studien. I denna undersökning använder jag läroböckerna *Inne 3* (2015) och *Inne 8* (2015) som material för min analys. De är avsedda för undervisning i A-svenska för finskspråkiga gymnasister. Författarna både till *Inne 3* och *Inne 8* är Marjut Koivunen, Kristel Riissanen, Anne Suontaus och Jonas Fredén (Inne 8 2015: 3).

Bokförlaget *FinnLectura* beskriver Inne-serien som tydlig och motiverande med inspirerande texter och varierande övningar. Bokserien har fokus på muntliga språkkunskaper och studerande får bekanta sig med den nordiska kulturen. *Inne 3* handlar om kulturella fenomen, media och fritidshobbyer. Inom grammatiken bekantar elever sig med substantiv och pronomen. *Inne 8* är avsedd för den sista fördjupade kursen och har mer komplexa teman som resande, hälsa, vår globala värld och kulturella fenomen i dagens samhälle. Inom grammatiken lär eleverna sig om adjektiv, pronomen och räkneord (FinnLectura 3/2018). Den sista kursen innehåller därtill mycket repetition från tidigare kurser.

Jag ville välja två läroböcker, en avsedd för en kurs som är obligatorisk för alla och en avsedd för en fördjupad kurs för att få en omfattande bild om hur mycket gymnasister måste lära sig om idiomatiska uttryck. Jag ville inte välja kurs 1 eller 2 eftersom de för det mesta innefattar repetition från grundskolan och valde kurs 3 eftersom det där presenteras helt ny information. Läromaterialet är därtill nytt och sannolikt därför har inte ännu varit föremål för tidigare studier.

Enligt FinnLectura är *Inne* en tydlig och motiverade bokserie med äkta, inspirerande texter och omväxlande uppgifter. Kurserna 3 och 8 följer LOPS 2016 i deras nyaste form (FinnLectura 11/2018). Jag var tyvärr tvungen att använda böckerna från år 2015, men jag tror inte att det finns några stora skillnader jämfört med de allra nyaste versionerna. Enligt min mening är kursböckerna lyckade och sådana som beskrivits på FinnLecturas sidor: mångsidiga, tydliga, färggranna och med inspirerande bilder. Varje kapitel har något tema med text och olika slags uppgifter. Grammatikövningarna är mångsidiga och det finns tillräckligt muntliga uppgifter.

Läroboksanalysen som jag har utfört är för det mesta kvantitativ då jag räknar hur många idiomatiska uttryck det sammanlagt finns i texter och övningar och om antalet

idiomatiska uttryck blir större från kurs 3 till 8. Det finns även några kvalitativa drag. Jag analyserar alla idiomatiska uttryck som förekommer i texter och olika typer av övningar kvalitativt. Jag redogör för om eleven endast ska förstå det idiomatiska uttrycket (receptiv kunskap) eller om hen också ska kunna använda dem själv (produktiv ordkunskap). Jag ger text- eller övningssammanhanget, och om det är möjligt, förklarar jag i korthet betydelsen av idiomat. Jag tar med bara de idiomatiska uttrycken, men det finns naturligtvis många andra fasta fraser i läroböckerna (till exempel *hålla ett tal* s. 6 i *Inne 3*).

4. Resultat

I detta kapitel presenterar jag mina resultat. Jag inleder med att ge en översikt över antalet och andelen idiomatiska uttryck i *Inne 3* och *Inne 8*. Därefter presenterar och diskuterar jag de olika uttrycken enligt den omgivning de förekommer i böckerna, dvs. i texter och olika övningar.

4.1 Översikt över idiomatiska uttryck i *Inne 3* och *8*

I detta avsnitt presenterar jag alla idiomatiska uttryck som förekommer i läroböckerna *Inne 3* och *Inne 8*. Idiomatiska uttryck har delats in i fem kategorier enligt det sammanhang i vilket de förekommer: texter, läsförståelse- eller hörförståelseövningar, ordförrädsövningar eller grammatikövningar. Det är ibland svårt att säga till vilken kategori någon övning ska räknas eller om övningen kunde tillhöra flera kategorier. Jag anger idiomatiska uttrycken så många gånger som de förekommer i böckerna. Detta betyder att samma idiomatiska uttryck kan förekomma flera gånger.

Jag fann sammanlagt 24 idiom i läroboken *Inne 3*: 7 (29 %) av dem återfanns i texterna, 5 (21 %) i läsförståelseövningarna, 1 (4 %) i hörförståelseövningarna, 7 (29 %) i ordförrädsövningarna och 4 (17 %) i grammatikövningarna. Något över hälften, 13 (54 %) av dessa idiom, finns i texter och övningar där det krävs mer passiv förståelse av idiomatiska uttryck medan 11 (46 %) finns i ordförräds- och grammatikövningar där det krävs mer aktiv idiomkunskap. Man kan anta att det krävs mer passiv språkfärdighet vad gäller texter och läs- och hörförståelseövningar medan eleverna måste använda idiomatiska uttryck mer aktivt i ordförräds- och grammatikövningar.

Jag fann 51 idiomatiska uttryck i läroboken *Inne 8*, alltså 26 stycken fler än *Inne 3*. Min hypotes var korrekt då jag antog att *Inne 8* innehåller flera idiom än *Inne 3*. *Inne 8* är avsedd för den sista svenska kursen i gymnasiet och kan därför antas innehålla mer komplexa strukturer och komplext språkbruk. Det finns 12 (24 %) idiom i texter, 8 (16 %) i läsförståelseövningar och 3 (4 %) i hörförståelseövningar vilka kräver passiv förståelse av idiomatiska uttryck. Därtill hittade jag 23 (46 %) idiomatiska uttryck i ordförrädsövningar och 5 (10 %) idiomatiska uttryck i grammatikövningar, vilka kräver aktiv behärskning av idiom. Det finns ingen stor skillnad mellan antalet idiomatiska

uttryck vilka kräver passiv förståelse (22 belägg/ 44 %) och aktiv förståelse (28 belägg/ 56%). Jämförelsen med *Inne 3* visar att andelen idiom i texter och i läs- och hörförståelseövningarna som kräver passiv idiomkunskap är procentuellt betydligt mindre i *Inne 8* än i *Inne 3* (44 % vs 54 %). Procentuellt finns det färre idiomatiska uttryck i ordförrådsövningarna och något fler i grammatikövningarna i *Inne 3*.

Tabell 1 Alla idiomatiska uttryck som förekom i *Inne 3* och *Inne 8*

	Inne 3	Inne 8
Idiom i texter	<p><i>himlen håller på att falla ner</i></p> <p><i>mätt och nöjd</i></p> <p><i>stort och smätt</i></p> <p><i>dra sitt strå till stacken</i></p> <p><i>sanningens riddare</i></p> <p><i>ruttnar samhället</i></p> <p><i>grund och botten</i></p>	<p><i>medelsvensson</i></p> <p><i>störste kameleont</i></p> <p><i>aldrig i livet</i></p> <p><i>fram och tillbaka</i></p> <p><i>supersnobb</i></p> <p><i>kärlekens dörr</i></p> <p><i>Människorna är som pusselbitar</i></p> <p><i>ett krossat hjärta</i></p> <p><i>i det långa loppet</i></p> <p><i>öppnar nya dörrar</i></p> <p><i>det spelar ingen roll</i></p> <p><i>magkänsla</i></p>
Idiom i läsförståelseövningar	<p><i>smaka pyton</i></p> <p><i>ge en stjärna</i></p> <p><i>missa en pärla</i></p> <p><i>ett foto säger mer än tusen ord</i></p> <p><i>Ta det lugnt</i></p>	<p><i>för säkerhets skull</i></p> <p><i>föddes ett hopp</i></p> <p><i>vilket busväder</i></p> <p><i>knyta kontakter</i></p> <p><i>världen fortsätter att snurra</i></p> <p><i>turistmagnet</i></p> <p><i>sprakande framtid</i></p> <p><i>av en slump</i></p>
Idiom i hörförståelseövningar	<p><i>fånga stämningen</i></p>	<p><i>det spelar ingen roll</i></p> <p><i>resfeber</i></p>

		<i>många bollar i luften</i>
Idiom i ordförrådsövningar	<i>strunt i det</i> <i>vilket busväder</i> <i>Efter regn kommer</i> <i>solsken.</i> <i>Det finns inget dåligt</i> <i>väder, bara dåliga kläder.</i> <i>Bakom molnen är himlen</i> <i>alltid blå.</i> <i>Varje moln har en</i> <i>silverkant.</i> <i>Solen lyser även på liten</i> <i>stuga</i>	<i>bryta isen</i> <i>det knallar och går</i> <i>lyckans ost</i> <i>Struntprat! Skitsnack</i> <i>Aldrig i livet</i> <i>Det är lugnt</i> <i>Fy sjutton</i> <i>Sjutton också</i> <i>Kör på</i> <i>Nu kör vi</i> <i>Kom igen</i> <i>Ge järnet</i> <i>Ta det lugnt</i> <i>Slå en signal</i> <i>Spela någon roll</i> <i>göra sig bort</i> <i>Har man hört på maken</i> <i>en sol-bad-vecka</i> <i>på gott och ont</i> <i>knäpptyst</i> <i>skräpmat</i> <i>för gott</i>
Idiom i grammatikövningar	<i>träna som en galning</i> <i>stark som en björn</i> <i>Det som man lär sig som</i> <i>ung, det kan man som</i> <i>gammal</i> <i>Slutet gott, allting gott</i>	<i>Det är dags</i> <i>inte ett dugg</i> <i>i sjunde himlen</i> <i>i sjunde himlen</i> <i>brinner ni för</i> <i>så gott som</i>

Uttrycket förekommer mer än en gång i materialet

4.2 Idiomatiska uttryck i texter i *Inne 3* och *Inne 8*

I *Inne 3* påträffas 29 % av alla idiomatiska uttryck i texter och i *Inne 8* är motsvarande andel 24 %. I *Inne 3* ska eleverna lyssna på en sång som heter ”Stockholm i natt”:

- (1) Jag lägger på och springer ut utan att läsa
jag står på Götgatan det verkar alltid blåsa här
vid Skatteskrapan känns det som
hela himlen håller på att falla ner (*Inne 3*, s. 6).

I sången beskrivs det att vädret är uselt. Uttrycket *hela himlen håller på att falla ner* (exempel 1) är ett idiom. Sången fortsätter:

- (2) Jag ser Strandvägen sträcka sig **mätt och nöjd**
jag ser blåljusen flimra på Söders höjder (*Inne 3*, s. 7).

I exempel 2 finns det ett ordpar med två adjektiv.

Lärobokens text 2 i *Inne 3* ”Rågbröd eller baguette? - Norden möter kontinenten” handlar om kulturella skillnader. Där hittar man ett annat ordpar med två adjektiv (exempel 3).

- (3) Länderna ligger inte så långt ifrån varandra, men de verkar ibland ligga på olika planeter. Skillnaderna märks - i **stort och smått** (*Inne 3*, s. 22).

I text 3 ”Finländaren Fatbardhe” förekommer ett idiom (exempel 4).

- (4) Jag skulle vilja se ett Finland som godkänner alla oavsett varifrån de kommer. Men jag tycker också att var och en ändå borde **dra sitt strå till stacken** (*Inne 3*, s. 41).

Viljanen & Viljanen (2008: 162) listar idiomet i exempel 4 under ordet ”strå”. Till exempel måste alla kolleger på en arbetsplats samarbeta, alltså *dra sitt strå till stacken* för att saker ska fungera bra (på finska: ’kantaa kortensa kekoon’). Idiomet *dra sitt strå till stacken* är ett protypiskt idiom. Den fraseologiska betydelsen motsvaras inte av betydelsen hos de enskilda konstituenterna i ordförbindelsen. Idiomet betyder att ’lämna sitt bidrag’ (Viljanen & Viljanen 2008: 162).

Text 4 handlar om journalism och innehåller flera idiomatiska uttryck. Rubriken heter:

- (5) Journalist- **sanningens riddare?** (*Inne 3*, s. 60)

Rubriken (exempel 5) innehåller en metafor. Detta kunde räknas till lexikaliserade liknelser.

Ruttna samhället inifrån i exempel 6 har en metaforisk betydelse och kan räknas till lexikaliserade fraser. *I grund och botten* (på finska 'pohjimmiltaan') i exempel 7 är ett ordpar som innehåller två substantiv.

- (6) Att vara en skicklig journalist är lika svårt som att vara en bra forskare. Utan bra, granskande journalistik **ruttnar samhället inifrån** (*Inne 3*, s. 60).
- (7) Det kan vara kul och intressant, eller rätt tråkigt och jobbigt. **I grund och botten** är det alltid samma sak: Att lyssna på alla parter i en konflikt, förklara vad saken handlar om och skriva rättvist (*Inne 3*, s. 61).

I text 3 i *Inne 8* "Så reser svenskarna" hittar man uttrycket *medelsvensson* (exempel 8).

- (8) [...] kommer från ett hushåll som tjänar 50 procent mer än **medelsvensson** och gör av med 7 800 kr per person på sin semester (*Inne 8*, s. 34)

I den följande texten berättas om skådespelaren Gustaf Skarsgård och den innehåller några idiom (exempel 9–12).

- (9) Skarsgård är kullens i särklass störste **kameleont** (*Inne 8*, s. 66)
- (10) **aldrig i livet** (*Inne 8*, s. 66)
- (11) Nu går man **fram och tillbaka** (*Inne 8*, s. 66)
- (12) Jag fattas som en **supersnobb** (*Inne 8*, s. 66)

Skådespelaren i exempel 9 jämförs med en kameleont som byter sin färg. Detta idiom kunde räknas till lexikaliserade liknelser. *Aldrig i livet* i exempel 10 är ett idiom (Kari 1993, 9) som betyder att någon vägrar gå med på något. Kari (1993, 34) listar även *fram och tillbaka* (exempel 11) som idiom (1993, 34) men detta kunde också räknas till ordpar med två pronomen. *Supersnobb* i exempel 12 kan betraktas som idiom eftersom ordet inte har härledbar betydelse. Även icke-kompositionella sammansättningar såsom *papperstiger* och *tidningsanka* kan betraktas som idiom i vidare bemärkelse (Piirainen, 2012, s. 34–35).

I en annan text presenteras två citat om kärlek:

- (13) **Kärlekens dörr** är svår att öppna och svår att stänga. (*Inne 8*, s. 85)
- (14) **Människor är som pusselbitar**, det finns alltid två som passar ihop (*Inne 8*, s. 85).

Luthman (2002: 22) listar olika idiom med substantivet *dörr*, till exempel 'alla dörrar står öppna' eller 'lämna dörren öppen'. Dessa har betydelsen att man har olika möjligheter. *Kärlekens dörr* i exempel 13 kan räknas som idiom medan *Människor är som busselbitar* (exempel 14) är en lexikaliserad liknelse.

- (15) Det går faktiskt att få **ett krossat hjärta** (*Inne 8*, s. 87)

Krossa någons hjärta (exempel 15) betyder att göra någon mycket ledsen, vanligen genom att inte besvara dennes kärlek. Luthman (2002: 47) listar uttrycket som idiom.

Den nästa texten handlar om hälsa och välbefinnande.

- (16) **I det långa loppet** kan man få hälsokonsekvenser också, såsom högt blodtryck, hjärtinfarkt och diabetes (*Inne 8*, s. 102).

I det långa loppet (exempel 16) (på finska 'ajan mittaan, aikaa myöten') kan betraktas som ett idiom (Viljanen & Viljanen 2008: 92).

Texten "Vi lever i framtiden" innehåller några idiom (exempel 17–19).

- (17) För de flesta av oss västerlänningar har globaliseringen **öppnat nya dörrar** (*Inne 8*, s. 109).
 (18) Och det är väl bra- eller? Egentligen **spelar det ingen roll** vad vi tycker (*Inne 8*, s. 109).
 (19) Statistiken bekräftar Daléns **magkänsla** (*Inne 8*, s.133).

Uttrycket i exempel 17 kan räknas till idiom eller delidiom. Adjektivet *ny* behåller sin betydelse när orden *öppna* och *dörren* får metaforiska betydelser. *Det spelar ingen roll* (exempel 18) är ett vanligt idiom vilket betyder att något inte har någon betydelse alls (Luthman 2002: 98). *Magkänsla* (på finska 'mututuntuma') (exempel 19) är synonymt till *en aning* eller *en intuitiv känsla* och kan betraktas som ett idiom i detta sammanhang.

I texter handlar det naturligtvis om att eleverna ska förstå vad de olika idiomatiska uttrycken betyder (*Inne 3* och *Inne 8*). Det handlar således om passiv förståelse av idiom.

4.3 Idiomatiska uttryck i läsförståelseövningar i *Inne 3* och *Inne 8*

En knappt fjärdedel, 21 %, av alla idiomatiska uttryck i *Inne 3* hittades i läsförståelseövningar. I *Inne 8* är andelen 16 %, dvs. en något mindre andel, men skillnaden mellan böckerna är inte betydande. I *Inne 3* återfanns färre idiomatiska uttryck i läsförståelseövningar än i texter.

I en muntlig övning i *Inne 3* övar eleverna hur man uttrycker sin åsikt eller ger feedback. Jag räknar denna övning till läsförståelseövningar därför att eleverna får en lista över olika uttryck och ska välja vilka uttryck som är negativa och vilka positiva. Avsikten med övningen är att eleverna ska känna till uttrycken och förstå vad de betyder. De behöver inte använda uttrycken aktivt.

(20) Kanelbullarna **smakade pyton**. (*Inne 3*, s. 13)

(21) Jag **ger** inte **en** enda **stjärna**! (*Inne 3*, s. 13)

(22) Missa inte denna **pärla**! (*Inne 3*, s. 13)

Smaka pyton (exempel 20) betyder att något smakar verkligen illa (Viljanen & Viljanen 2008: 124). Detta är ett delidiom, då ordet *smaka* behåller sin fria betydelse men *pyton* får en annan betydelse. Både *Ge en stjärna* och *Missa en pärla* har metaforisk betydelse och kan räknas till idiom.

(23) **Säger ett foto** verkligen **mer än tusen ord**? (*Inne 3*, s. 90).

I en skriftlig övning ska eleverna skriva om fotografering. *Ett foto säger mer än tusen ord* (exempel 23) betyder att med en bild kan man beskriva någon sak betydligt bättre än med ord. Detta kunde räknas till ordspråk.

(24) De brukar **ta det lugnt** på ett speciellt sätt (*Inne 3*, s. 109).

Ta det lugnt är ett vanligt idiom som betyder att *koppla av* eller *slappna av* (Luthman 2002: 75).

I en läsförståelseövning i *Inne 8* lär sig eleverna olika väderuttryck. Det handlar om passiv förståelse, där eleverna måste bara förstå betydelsen av idiom.

(25) [...] Fy, **vilket busväder** vi har! (*Inne 8*, s. 24) (på finska: 'millainen koiranilma!')

I en övning ska eleverna först lyssna på en text och efteråt ska de läsa samma text högt. I texten förekommer en vanlig lexikaliserad fras, exempel 26.

(26) Ni kan printa bekräftelsen om ni vill **för säkerhets skull** (*Inne 8*, s. 41)

I en annan övning ska eleverna först läsa en text parvis och sedan ställa frågor på svenska.

(27) att **knyta kontakter** och skapa nya relationer [...] (*Inne 8*, s. 54)

(28) få **världen** att fortsätta **snurra** (*Inne 8*, s. 54).

Att *knyta kontakter* (exempel 27) innehåller idiomaticitet; man knyter kontakter när man lär sig känna nya människor. Båda uttrycken kunde räknas till delidiomen, därför att verben *knyta* och *snurra* får metaforiska betydelser.

(29) Området är en **turistmagnet** (*Inne 8*, s. 55)

(30) Köpenhamn är en blandning av spännande historia och **sprakande framtid** (*Inne 8*, s. 55).

En övning som handlar om alkohol- och drogmissbruk, kan eleverna antingen lyssna eller läsa.

(31) Och någonstans **föddes ett hopp** om att det går att sluta med droger. - För att lyckas bli drogfri var jag tvungen att släppa kontrollen och lämna över mitt liv till en god, högre kraft (*Inne 8*, s. 112).

(32) Helt **av en slump**, inget illa menat (*Inne 8*, s. 149).

Ett hopp *föddes* inte bokstavligt (exempel 31), men med detta delidiom avses att man får ett hopp om något bättre. Verbet *födas* får en annan, metaforisk, betydelse medan *ett hopp* behåller sin betydelse. Luthman (2002: 112) listar under ordet *slump* i uttrycket *av en slump* som idiom. *Av en slump* är en lexikaliserad fras som betyder att något är oplanerat och händer i en ren tillfällighet.

I de läsförståelseövningarna påträffade idiomatiska uttrycken kräver något mer aktiv förståelse än de som förekommer i texter. Trots det räknar jag de båda två första kategorierna till passiv förståelse.

4.4 Idiomatiska uttryck i hörförståelseövningar i *Inne 3* och *Inne 8*

I hörförståelseövningar förekommer det ytterst få idiomatiska uttryck. Jag hittade endast ett idiom i *Inne 3* och tre i *Inne 8* (vilket motsvarar 4 % av alla idiom i båda böckerna). Det bör dock beaktas att det finns jämförelsevis få hörförståelseövningar i böckerna.

I en hörförståelseövning i *Inne 3* hittar man idiomatet i exempel 33.

(33) De gör det jobbigare att **fånga** precis den rätta **stämningen** (*Inne 3*, s.88)

Att *fånga stämningen* (exempel 33) är ett idiom, vars betydelse inte är förutsägbar från de ingående ordens betydelser.

I en uppgift i *Inne 8* ska studenterna lyssna på en text och välja det rätta alternativet.

(34) Hon trivs med **att ha många bollar i luften** (*Inne 8*, s. 71).

Luthman (2002: 14) listar uttrycket att *ha många bollar i luften* i exempel 34 som idiom och beskriver att med det menas att någon arbetar med många saker samtidigt. Idiomets betydelse går inte att härleda ur de enskilda ordens betydelser.

(35) Det **spelar** väl **ingen roll** (*Inne 8*, s. 98).

Uttrycket i exempel 35, *det spelar väl ingen roll*, förekommer också i texten ”Vi lever i framtiden” och kommer på nytt i en hörförståelseövning.

(36) Du har säkert **resfeber** (*Inne 8*, s. 117).

Man har ingen fysisk feber när man har *resfeber*: man har en stor vilja att resa och man kan inte tänka klart. Detta är ett idiom med metaforik: när man har fysisk feber kan man inte heller tänka klart.

I hörförståelseövningarna måste eleverna känna igen idiomatiska uttryck men inte aktivt kunna använda den och därför räknar jag läs- och hörförståelseövningarna till övningar där det behövs passiv förståelse av idiomatiska uttryck.

4.5 Idiomatiska uttryck i ordförrådsövningar i *Inne 3* och *Inne 8*

I ordförrådsövningar hittas många idiomatiska uttryck. I *Inne 8* förekommer nästan hälften (46 %) av de idiomatiska uttrycken i ordförrådsövningar och i *Inne 3* något under en tredjedel (29 %).

I en övning i *Inne 3* ska eleverna muntligt använda idiomatiska uttryck som finns i en lista.

(37) Nej, **strunt i det**. Jag bjuder (*Inne 3*, s.18).

Uttrycket i exempel 37 kan räknas till idiom och är en lexikaliserad fras. I denna övning måste eleverna förstå och använda idiom, när de övar muntligt.

(38) Vilket **busväder!** (*Inne 3*, s.100).

I en övning ska eleverna översätta olika uttryck från svenska till finska. Ordet *busväder* i exempel 38 kan inte översättas direkt utan det har en idiomatisk betydelse och det betyder att vädret är väldigt uselt. Eleverna ska känna till idiomet och bli medvetna om vad det motsvarande uttrycket är på finska.

I en annan övning ska eleverna kombinera fem svenska ordspråk med en finsk översättning. Där hittas fem olika ordspråk:

(39) **Efter regn kommer solsken.** (*Inne 3*, s. 101)

(40) **Det finns inget dåligt väder, bara dåliga kläder.** (*Inne 3*, s. 101)

(41) **Bakom molnen är himlen alltid blå.** (*Inne 3*, s. 101)

(42) **Varje moln har en silverkant.** (*Inne 3*, s. 101)

(43) **Solen lyser även på liten stuga.** (*Inne 3*, s. 101).

Typiskt för ordspråk är en viss metaforik, slutrim och levnadsvisdom.

Jag antar att eleverna måste förstå och använda idiomatiska uttryck aktivt i ordförråds- och grammatikövningarna. De flesta idiomatiska uttryck förekommer i ordförrådsövningar i *Inne 8* (46 %).

Det förekommer ett idiom i instruktioner för en muntlig övning 'vardagsnack'.

- (44) Diskutera parvis eller i gruppen. Vilken funktion har småprat? Vad pratar man vanligen om med främmande människor? Kan ni ge några exempel på hur **man bryter isen**? (*Inne 8*, s.10).

Bryta isen (på finska 'murtaa jää') är ett idiom som har en överförd betydelse. Eleverna behöver inte använda idiomet utan bara känna till det. I Karis (1993: 19) idiombok listas ordet *bryta* och under detta idiom: *bryta isen – murtaa jää*.

På samma sida i läroboken (10) finns det en tabell med kommunikativa fraser, som ska övas muntligt. Under "Att hälsa och svara" hittar man ordparet

- (45) **det knallar och går**. (*Inne 8*, s. 10)

Både Viljanen & Viljanen (2008: 76) och Kari (1993: 63) räknar *det knallar och går* till idiom och mer exakt som ett ordpar.

På sidan 11 finns det en lista över positiva kommentarer och där kan man hitta uttrycket:

- (46) **Lyckans ost!** (*Inne 8*, s. 11)

Med detta delidiom menas att någon har mycket tur i livet (på finska 'onnenpekka'). Detta räknas till delidiomen därför att ordet *ost* får en överförd dvs. metaforisk betydelse.

På samma sida finns det en lista över uttryck då "du hör något negativt eller ointressant" och där återfinns två andra idiomatiska uttryck (exempel 48).

- (47) **Struntprat! /skitsnack!** (*Inne 8*, s.11)

Dessa kunde räknas till delidiomen, därför att *strunt/skit*- har en idiomatisk betydelse i ordet. På listan hittas därtill frasen *Aldrig i livet* (exempel 48) som hittas även på sidan 66 i *Inne 8*.

- (48) **Aldrig i livet** (*Inne 8*, s.11).

På listan över "Att be om ursäkta och svara" förekommer också följande uttryck.

- (49) **Det är lugnt** (*Inne 8*, s.11).

Ordet 'lugnt' får en idiomatisk betydelse och detta idiom betyder att 'det är okej'.

Det finns flera kommunikativa fraser på sidan 14. I tabellen med rubriken "Att beklaga och visa sympati" hittar man två likartade idiom (exempel 50 och 51).

- (50) **Fy sjutton! Sjutton också!** (*Inne 8*, s. 14)

- (51) **Fy sjutton** vad kallt det är ute! (*Inne 8*, s. 27).

Båda två kan räknas till idiom därför att betydelsen inte kan härledas ur de ingående ordens betydelser.

Den sista tabellen av kommunikativa fraser i läroboken presenterar fraser som man kan använda när man vill uppmuntra någon. Eleverna ska först erkänna och förstå betydelsen av idiom och i de senare övningarna kunna använda dem aktivt.

Där finns det flera exempel på idiomatiska uttryck (5):

(52) **Kör på!** (*Inne 8, s.15*)

(53) Nu **kör** vi (*Inne 8, s.15*)

Kari (1993: 69) nämner under ordet *köra* i sin idiombok till exempel idiomerna *kör till, kör för det* (på finska. 'antaa mennä, siitä vaan!'). På samma lista hittas också exempel 54, 55 och 56.

(54) **Kom igen** (*Inne 8, s.15*)

(55) **Ge järnet** (*Inne 8, s.15*)

(56) **Ta det lugnt** (*Inne 8, s.15*)

Uttrycket *Kom igen* kan inte översättas direkt till finska. I läroboken har den översatts som 'tsemppiä, älä viitsi' på finska. Det är kännetecknande för idiomatiska uttryck att de kan få helt olika former i olika språk även om betydelsen är densamma. *Ge järnet* 'anna palaa, anna parastasi' är ett delidiom då ordet *järnet* får en helt överförd betydelse medan ordet *ge* behåller sin betydelse. *Ta det lugnt* (på finska 'otaa iisisti') är ett vanligt idiom vilket förekommer två gånger i mitt material.

I en ordförrädsövning ska eleverna kombinera meningar som betyder samma sak. Eleverna måste förstå betydelsen av idiomet, annars kan de inte kombinera uttrycken rätt.

(57) **Slå en signal** (*Inne 8, s. 16*)

(58) **Det spelar ingen roll** (*Inne 8, s.18*).

Slå en signal i exempel 57 är synonymt med 'ringa' (Kari 1993: 111). Det är ett vanligt idiomatiskt uttryck. *Spela någon roll* (exempel 58) förekommer flera gånger i *Inne 8*.

I en muntlig övning väljer eleverna ett ämne i grupper och ska göra en berättelse. I satsen som eleverna kan inleda berättelsen förekommer ett idiomatiskt uttryck.

(59) **Jag gjorde verkligen bort** mig när jag... (*Inne 8, s. 20*)

Uttrycket *göra sig bort* kunde räknas till delidiom. Det är ett vanligt uttryck med betydelsen 'skämma ut sig' eller 'lura' (MOT-sanakirjat 2019). För att fortsätta berättelsen är det klart att eleverna måste känna till uttrycket.

I en annan muntlig övning ska eleverna ge respons och där finns uttrycket

(60) **Har man hört på maken!** (*Inne 8*, s. 20)

Kari (1993, 80) listar idiomet under ordet *make*: *har man hört eller sett på maken!* (på finska: *onkos moista kuultu tai nähty!*). Detta kunde räknas till ordspråk. Vad gäller muntliga övningar är det inte lätt att veta om eleverna använder idiomatiska uttrycken passivt eller aktivt. Uttrycken har angivits på svenska.

(61) ...efter sin **sol-bad-vecka** utanför Norden (*Inne 8*, s. 38).

Enligt min mening är *en sol-bad-vecka* (exempel 61) ett idiomatiskt uttryck, därför att det har en metaforisk betydelse.

I en muntlig övning ska eleverna tala om temat *Min hemort på gott och ont* (exempel 62). Det innehåller ett ordpar: *på gott och ont*. Enligt Luthman (2002: 36) betyder idiomet att något är både positivt och negativt. Eleverna ska förstå vad detta ordpar betyder för att kunna göra övningen.

(62) Min hemort **på gott och ont** (*Inne 8*, s. 46).

(63) Det var **knäpptyst** i hela teatersalen (*Inne 8*, s.77).

I övningen ska man översätta på svenska och fylla i finskt uttryck 'hiirenhiljaista' (exempel 63). Med uttrycket *knäpptyst* menas att det är alldeles tyst (MOT-sanakirjat 2019). Eleverna måste ha uttrycket i det aktiva svenska ordförrådet för att kunna göra övningen. Detta kunde räknas till lexikaliserade liknelser.

I en översättningsövning från finska till svenska påträffas idiomet i exempel 64. Det är en icke-kompositionell sammansättning, vilken kan räknas till idiom.

(64) Jag är inte så förtjust i **skräpmat** (*Inne 8*, s.106).

I en muntlig övning har eleverna angivits följande uttryck i exempel 65.

(65) Rattfylleristerna borde förlora körkortet **för gott** (*Inne 8*, s. 149)

Uttrycket i exempel 65 betyder 'för alltid' och kan räknas till idiom (Luthman 2002: 36).

Jag antar att eleverna måste kunna använda idiomatiska uttryck aktivt i ordförståelseövningarna. I muntliga övningar är det i alla fall viktigt att förstå idiomatiska uttryck för att kunna göra övningarna rätt.

4.6 Idiomatiska uttryck i grammatikövningar i *Inne 3* och *Inne 8*

I *Inne 3* hittas 17 % av alla bokens idiomatiska uttryck i grammatikövningarna och motsvarande andel är 10 % i *Inne 8*.

I en grammatikövning i *Inne 3* ska eleverna jobba parvis och fundera på, varför substantiven är i obestämd eller bestämd form. Exempel 66 och 67 är ur denna övning.

(66) Mamma tycker att jag **tränar som en galning** (*Inne 3*, s. 124).

(67) Han är **stark som en björn** (*Inne 3*, s. 126).

Uttrycket i exempel 66 är ett delidiom, då ordet *träna* behåller sin fria betydelse medan *som en galning* får en annan betydelse 'träna väldigt mycket'. Kari (1993: 16) listar idiomat i exempel 67 under ordet *björn*: *stark som en björn* (fi. 'vahva tai väkevä kuin karhu'). Båda exemplen 66 och 67 är lexikaliserade liknelser.

I följande övning där man jobbar med pronomen hittar man två exempel på ordspråk (exempel 68 och 69).

(68) **Slutet gott, allting gott** (*Inne 3*, s. 162).

(69) **Det som man lär sig som ung, det kan man som gammal** (*Inne 3*, s. 168).

I grammatikövningar i *Inne 3* förekommer olika typer av idiomatiska uttryck. Det är svårt att säga om det krävs aktiv användning av fraseologiska enheter av eleverna. I alla fall listar jag grammatikövningar under aktiv förståelse av idiom.

(70) **Det är dags** att njuta av buffén (*Inne 8*, s. 99).

I en grammatikövning i *Inne 8* hittas idiomat *det är dags* (exempel 70). Ordet *dags* får en idiomatisk betydelse (liksom *tid*). Synonymen till idiomat är *tiden är kommen* (Lexikon för svenska synonymer 2019).

I en annan övning ska eleverna fylla i lämpliga adjektiv som passar i sammanhanget. Luthman (2002: 21) listar uttrycket i exempel 71 under ordet *dugg*: *Inte ett dugg* är ett idiom och betyder 'inte alls'.

(71) Jag är **inte ett dugg**..., däremot är jag... (*Inne 8*, s. 156).

Det finns grammatikövningar i *Inne 8*, där man ska välja passande adjektiv och fylla dem i rätt form i satserna, sålunda måste eleverna aktivt kunna använda idiomerna.

(72) Jag är i **sjunde himlen**! Jag tänker på honom hela tiden (*Inne 8*, s. 161)

(73) Jag är i **sjunde himlen**! (*Inne 8*, s. 185)

Kari (1993: 113) listar detta idiom (exempel 73) i sin bok under ordet *sjunde: i sjunde himlen* (på finska: 'seitsemännessä taivaassa'). Idiomet har en metaforisk betydelse och kunde räknas till ordspråk.

(74) Vad **brinner ni för**? (*Inne 8*, s. 169)

(75) **Så gott som** vartannat flyg har Fjärran Östern eller något annat icke-europeiskt land i sikte (*Inne 8*, s. 177).

Luthman (2002: 15) listar uttrycket *brinna för något* i exempel 74 som idiom. Verbet *brinna* får här en överförd betydelse: med uttrycket menas att man känner starkt för något eller är väldigt intresserad av något. *Så gott som* i exempel 75 är ett idiom som betyder 'nästan' (Luthman 2002: 36).

I de flesta grammatikövningarna behöver eleverna inte direkt kunna använda idiomatiska uttryck, men i några övningarna måste de till exempel fylla en del av idiom i någon sats, eller böja t.ex. adjektivet eller pronomenet rätt.

5. Sammanfattning och diskussion

Syftet med min undersökning var att ta reda på hur många idiomatiska uttryck det finns i de två utvalda delarna av läroboksserien *Inne* (i böckerna 3 och 8). Jag undersökte om antalet idiom blir större från kurs tre till åtta. Jag studerade också hurdana fraseologiska enheter det förekommer i böckerna (idiom, ordpar, lexikaliserade fraser, ordspråk). Jag ville också ta reda på var i läroboken idiomatiska uttrycken förekommer: i texter, i läs-, och hörförståelseövningar, i ordförrådsövningar och grammatikövningar och hur de fördelar sig mellan dessa områden. På detta sätt ville jag utreda om eleverna ska känna till idiom eller om de ska kunna använda dem aktivt.

Min hypotes, att *Inne 8* innehåller mera idiom än *Inne 3* bekräftades. Sammanlagt hittades 75 belägg på idiomatiska uttryck, varav 24 (32%) i *Inne 3* och 51 (68%) i *Inne 8*. Detta innebär att *Inne 8* innehåller cirka dubbelt så många idiomatiska uttryck som *Inne 3*. I *Inne 3* förekommer de flesta idiomatiska uttrycken i texter (7 stycken) och i ordförrådsuppgifterna och i *Inne 8* i ordförrådsuppgifterna (23 stycken). Av alla idiomatiska uttryck i hela undersökningsmaterialet hittades återfanns 39 belägg, det vill säga något mer än hälften, i uppgifter, där det behövs aktiv användning av idiom.

Mina andra forskningsfrågor var att ta reda på hurdana idiomatiska uttryck det finns och om de skiljer sig mellan de två böckerna. Denna fråga var mer komplicerad för att svara, därför att det inte fanns några klara skillnader. Det finns i alla fall ordspråk, ordpar och lexikaliserade liknelser i båda böckerna.

Litteratur

Anward, Jan & Linell, Per, 1976: Om lexikaliserade fraser i svenskan. I: Nysvenska studier. S. 55-56.

Burger, Harald, 2007: *Phraseologie: eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. Erich Schmidt Verlag, Berlin.

Ekberg, Lena, 1993: Verbet *ta* i metaforisk och grammatikaliserad användning. I: språk och stil 3, s. 105–139.

FinnLectura, 2018: <https://finnlectura.fi/oppimateriaalit/inne> (Hämtad 10.11.2018).

Fleischer, Wolfgang, 1982: *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. VEB Bibliographisches Institut, Leipzig.

Kari, Erkki, 1993: Svenska här och nu. Ruotsalais-suomalainen idiomisanakirja. Otava.

Kavalcová, Lenka, 2002: Form und Funktion von modifizierten Phraseologismen in der Anzeigewerbung. Wien: Edition Praesens. Verlag für Literatur- und Sprachwissenschaft.

Koller, Werner, 1977: Redensarten. Linguistische Aspekte, Vorkommensanalysen, Sprachspiel. Tübingen: Max Niemeyer.

Lexikon för svenska synonymer. Uppslagsord: kameleont, magkänsla (Hämtad 15.04.2019) <https://www.synonymer.se/sv-syn/magk%C3%A4nsla>.

Luthman, Hans, 2002: Svenska idiom: 5000 vardagsuttryck. Folkuniversitetets förlag.

Malmqvist, Anita & Skog-Södersverd, Mariann, 2007: Vad är ett idiom? Om definitioner, terminologi och typologi.

Malmqvist, Anita & Skog-Södersverd, Mariann 2012: Fasta ordförbindelser som uttrycker rörelse. Om några fraseologismer på några dagstidningars sportsidor.

MOT-sanakirjat. Uppslagsord: pärla, fånga, skämma sig, lura, göra sig bort, knäpptyst. <https://mot-kielikone-fi.ezproxy.utu.fi/mot/turkuyo/netmot.exe> (Hämtad 22.04.2019).

Palm, Chrstine, 1997: Phraseologie- eine Einführung.

Remula, Kaisa, 2011: Idiom i läroboksserien Magnet. Tammerfors universitet.
<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/82296/gradu04841.pdf?sequence=1&isAlloved=y>.

Skog-Södersved, Mariann & Malmqvist, Anita 2007: Vad är ett idiom? Om definitioner, terminologi och typologi. Institutionen för tyska språket och litteraturen, Vasa universitet, Institutionen för moderna språk, tyska, Umeå universitet

Sköldberg, Emma, 2004: *Korten på bordet. Innehålls- och uttrycksmässig variation hos svenska idiom*. Styrelsen för Mejerbergs institut vid Göteborgs institut. Göteborg.

Utbildningsstyreslen, Grunderna för gymnasiets läroplan 2015:
http://www.opph.fi/lagar_och_anvisningar/laroplans-och_examensgrunder/gymnasiet/glp2016/103/0/grunderna_for_gymnasiets_laroplan_2015 (Hämtad 09.03.2019).

Viljanen Birgitta & Viljanen Kari, 2008: Ruotsi-suomi idiomisanakirja. Gummerus.

Suomenkielinen lyhennelmä

Johdanto ja tutkielman tavoite

Tämä tutkielma käsittelee idiomaattisia ilmauksia *Inne*-nimisessä oppikirjasarjassa. *Inne* on Finn Lecturan kustantama, pitkän ruotsin lukion oppikirjasarja, joka noudattaa vuonna 2016 käyttöön otettuja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita. Idiomit ovat fraseologismien alalaji, vähintään kahdesta sanasta koostuvat vakiintuneet ilmaukset, joilla on usein metaforinen tai kahdella tapaa ymmärrettävä merkitys. Hyvä esimerkki idiomaattisesta ilmauksesta on *dra sitt strå till stacken*, 'kantaa kortensa kekoon', jolla tarkoitetaan sitä, että jokainen tekee oman osuutensa jostakin työstä tai askareesta.

Tutkimuksen empiirisessä osassa selvitän, kuinka paljon idiomaattisia ilmauksia löytyy oppikirjoista 3 ja 8. Olettamukseni on, että mitä pidemmälle ruotsin opiskelu etenee, sitä vaikeampaa ja monimuotoisempaa oppikirjojen kieli on- eli kirjassa 8 pitäisi olla enemmän idiomaattisia ilmauksia kuin kirjassa 3. Otan huomioon niin tekstikappaleissa esiintyvät kuin luetun-, kuullunymmärtämis-, sanasto-, ja kielioppitehtävissä esiintyvät idiomaattiset ilmaukset. Näissä on se ero, että erityisesti sanasto- ja kielioppitehtävissä oppilaiden pitää osata käyttää idiomaattisia ilmauksia aktiivisesti, kun taas tekstikappaleissa niiden passiivinen ymmärrys usein riittää. Tärkeää on huomioda myös se, miten idiomit jakautuvat tekstien ja eri tehtävätyyppien välille.

Burgerin lisäksi ruotsalaisen Sköldbergin tutkielma *Korten på bordet – innehålls- och uttrycksmässig variation hos svenska idiom* on ollut suurena apuna. Lisäksi olen pystynyt hyödyntämään saksankielistä Pro-gradu-tutkielmaani vuodelta 2016, joka käsittelee fraseologismeja lastenkirjallisuudessa.

Tutkimuksessa ilmenee, että hypoteesini siitä, että *Inne 8* sisältää enemmän idiomaattisia ilmauksia kuin *Inne 3* pitää paikkansa. Yhteensä idiomaattisia ilmauksia löytyi 75 kappaletta, joista 24 *Inne 3*:ssä ja 51 *Inne 8*:ssa. *Inne 3*:ssä idiomaattisia ilmauksia esiintyy eniten teksti- (7 kpl) ja sanastotehtävissä (7 kpl) ja *Inne 8* sanastotehtävissä (23 kpl) Kaikista tutkimusmateriaalista esiintyvistä idiomaattisista ilmauksista 39 kpl eli reilu puolet koko aineistosta esiintyy tehtävissä, joka vaatii idiomaattisten ilmausten aktiivista käyttöä.

Teoreettinen tausta

Teoriaosuudessa esittelen teoreettista taustatietoa fraseologiasta. Ensiksi luon lyhyen katsauksen aikaisempaan ruotsalaiseen fraseologiatutkimukseen, jonka jälkeen tutkin fraseologismien piirteitä ja kriteerejä.

Fraseologia on suhteellisen uusi tieteenala, aiemmin se on laskettu osaksi lingvistiikkaa. Varsinkaan ruotsinkielistä teoriakirjallisuutta ei ole laajemmin julkaistu. Tunnetumpia teoksia fraseologiasta on kirjoitettu mm. saksaksi, venäjäksi ja espanjaksi.

Fraseologia tutkii kiinteitä sanayhdistelmiä eli fraseologismeja. Esimerkiksi sanonnat ovat fraseologismien alalaji: *aikainen lintu madon nappaa*. Fraseologismeja on toisinaan hankalaa kääntää kielestä toiseen. Ne ovat hyvä keino elävöittää kieltä, ja niillä voidaan kuvailla erilaisia tilanteita, tunteita ja suhteita. Fraseologismi koostuu useasta sanasta, mutta se tulee ymmärtää yhtenä kokonaisuutena: lapset oppivat fraseologismeja samalla tavalla kuin yksittäisiä sanoja.

Fraseologismin kriteereitä ovat polyleksikaalisuus, kiinteä muoto sekä idiomaattisuus. Fraseologismin ei ole pakko täyttää jokaista kriteeriä voidakseen olla fraseologismi. Polyleksikaalisuudella tarkoitetaan sitä, että fraseologismin tulee koostua useammasta sanasta, mutta korkeintaan yhdestä lauseesta: esimerkkinä 'valkoinen valhe' ja 'yksi kaikkien ja kaikki yhden puolesta' ovat fraseologisia ilmauksia.

Toinen kriteeri on fraseologismien kiinteä muoto: fraseologismit esiintyvät yleensä vain tietyssä kieliopillisessa muodossa. Esimerkiksi sanonnat 'koira haudattuna' tai 'sika säkissä' ovat aina yksikössä: *koirat haudattuna*, *siat säkeissä* olisivat modifioituja fraseologismeja/ fraseologismien variaatioita.

Idiomaattisuus on fraseologismien tärkeä ominaisuus, jolla tarkoitetaan sitä, että fraseologismissa esiintyvät sanat saavat uuden merkityksen. Esimerkkinä sananlaskussa 'Elämä ei aina ole ruusuilla tanssimista', saa ilmaisu *ruusuilla tanssiminen* idiomaattisen merkityksen, ettei elämä aina ole helppoa. Kun sanojen merkitys fraseologismissa muuttuu, puhutan idiomista. Jos vain esimerkiksi yksi sana useamman sanan ilmaisusta saa idiomaattisen merkityksen, puhutaan osittaisesta idiomista. Esimerkkinä toimii 'valkoinen valhe', jossa *valkoinen* saa idiomaattisen merkityksen 'harmiton, pieni' valhe.

Esittelen myös teoriaosuudessa Burgerin teoksen mukaisen fraseologismien lajittelun sekä eri fraseologismien tyypit. Fraseologismeiksi lasketaan muun muassa

sananlaskut (*aika parantaa haavat*), sanonnat (*aikainen lintu madon nappaa*), leksikaaliset vertaukset (*nukkua kuin tukki*), komparatiiviset fraseologismit (*köyhä kuin kirkonrotta*) ja sanaparit (*sekä että*).

Tulokset

Analyysiosion kvantitatiivisessa osuudessa lasken, kuinka monta idiomaattista ilmausta oppikirjat *Inne 3* ja *Inne 8* sisältävät. Esittelen idiomaattiset ilmaukset tehtävätyyppi kerrallaan: teksteissä, luetun- ja kuullunymmärtämistehtävissä, sanasto- ja kielioppitehtävissä esiintyvät idiomaattiset ilmaukset saavat kukin oman kappaleen. Tuloksessa täytyy ottaa huomioon, että monet tehtävätyypit eivät ole yksiselitteisiä, ja jotkut idiomit voisi näin ollen sopia useampaan kategoriaan.

Löysin yhteensä 24 idiomaattista ilmausta *Inne 3* oppikirjasta, 7 kappaletta teksteistä, (29 %), 5 luetunymmärtämistehtävistä (21 %), 1 kuuntelutehtävistä (4 %), 7 sanasto- (29 %) ja 4 kielioppitehtävistä (17 %). Passiivista ja aktiivista käyttöä vaativien idiomaattisten ilmausten erolla ei *Inne 3*:ssa ole merkittävää eroa: 54% ilmauksista löytyy teksteistä ja luetun- ja kuullunymmärtämistehtävistä, joissa oletan idiomaattisen ilmauksen passiivisen ymmärryksen ja tunnistamisen riittävän. 46% idiomaattisista ilmauksista taas löytyi sanasto- ja kielioppitehtävistä, joissa oletukseni on, että oppilailta vaaditaan aktiivista ilmauksen osaamista.

Hypoteesini siitä, että *Inne 8* sisältää enemmän idiomaattisia ilmauksia kuin *Inne 3*, osui oikeaan: *Inne 8*- oppikirjasta löysin 51 idiomaattista ilmausta, eli 26 kpl enemmän kuin *Inne 3*-kirjasta. Tulos on mielestäni looginen, sillä *Inne 8* on lukion pitkän oppimäärän viimeinen kurssi, joka vaatii oppilailta jo monimuotoisempien rakenteiden ja kielenkäytön osaamista. Kategorioittain idiomaattiset ilmaukset jakaantuivat *Inne 8*- kirjassa seuraavanlaisesti: 12 idiomaattista ilmausta eli 24 % teksteissä, 8 kpl ilmauksia kuullunymmärtämistehtävissä (16% aineistoista), 3 kpl kuullunymmärtämistehtävissä (4%), 23 kpl sanastotehtävissä (46%) ja 5 idiomaattista ilmausta kielioppitehtävissä (10%). Myöskään *Inne 8*:ssa ei ole havaittavissa suurta eroa passiivisen ja aktiivisen idiomien käytössä (passiivinen ymmärrys 44% ja aktiivinen käyttö 56% aineistosta).

Teksteissä, luetun- ja kuullunymmärtämistehtävissä on prosentuaalisesti suhteellisen samanlaiset luvut sekä *Inne 3* että *Inne 8*-kirjoissa. *Inne 8* sisältää

prosentuaalisesti enemmän sanastotehtäviä, kun taas *Inne 3* enemmän kielioppitehtäviä, jotka sisältävät idiomaattisia ilmauksia.

Lyhyenä esimerkkinä otan tähän ensimmäisen teksteistä löytyvän idiomaattisen ilmauksen *Inne 3*- kirjasta:

Oppilaat kuuntelevat ja/ tai lukevat kappaleen: ”Stockholm i natt”:

(1) *Jag lägger på och springer ut utan att läsa
jag står på Götgatan det verkar alltid blåsa här
vid Skatteskrapan känns det som
hela **himlen håller på att falla ner** (s. 6).*

Kappaleessa kuvataan erittäin huonoa säätä. Ilmaus *hela himlen håller på att falla ner* on idiomi.

Kappale etenee seuraavanlaisesti:

(2) *Jag ser Strandvägen sträcka sig **mätt och nöjd**
jag ser blåljusen flimra på Söders höjder (s. 7).*

Ilmaus *mätt och nöjd* on kahdesta adjektiivista koostuva sanapari, ja se lasketaan idiomaattiseksi ilmaukseksi.

Tämän esimerkin mukaisesti käyn työssäni läpi kaikki viisi kategoriaa (tekstit, luetun- ja kuullunymmärtämistehtävät, sanasto- sekä kielioppitehtävät).